

FELLES KONTRATERRORSENTER

Norske fremmedkrigere i Syria

Felles kontraterrorsenter, 2. juni 2014

Felles kontraterrorsenter (FKTS) er en avdeling i Politiets sikkerhetstjeneste (PST) bemannet av personell fra PST og Etterretningstjenesten (E). FKTS er et samarbeidsorgan som besørger effektiv informasjonsdeling mellom tjenestene, analyserer terrortrusselen mot Norge og norske interesser, samt ved behov støtter operative forhold.

Konflikten i Syria skiller seg ut ved at andelen vestlige fremmedkrigere¹ er svært høy. Det finnes bekreftet informasjon om at omtrent 50 personer fra Norge har reist siden konflikten blusset opp. Rundt halvparten av disse har returnert. Målt i andel av befolkningen er dette høyt sammenlignet med andre vestlige land. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Etterretningstjenesten (E) vurderer det som sannsynlig at det reelle antallet er høyere fordi ikke alle blir fanget opp.

FKTS vurderer at de mange norske fremmedkrigerne skjerper terrortrusselen mot Norge og norske interesser ved at de kan få økt intensjon og kapasitet til å utøve terror gjennom sitt opphold i Syria. Denne trusselen må håndteres av PST og E. Det er samtidig slik at en stor andel av syriaveteranene ikke vil ønske å utøve terror mot Norge eller Vesten for øvrig. Disse vil likevel kunne bære på erfaringer som fordrer en respons fra ulike samfunnsaktører når de kommer hjem. For at håndteringen av de hjemvendte fremmedkrigerne skal være så presis som mulig, må det gjøres en individuell vurdering av hver enkelt.

Denne rapporten har som mål å øke kunnskapen om de norske fremmedkrigerne blant aktører som enten skal bidra til å forebygge at nordmenn reiser til Syria, eller bistå med å ta imot de som kommer hjem. Rapporten vil være et supplement til regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og tilhørende rutine for varsling av kommuner.

Syria-konflikten

Syria-konflikten har gått inn i sitt fjerde år. I løpet av denne perioden, og spesielt siste halvår av 2013 og første del av 2014, har volden eskalert i bredde og intensitet. Det økende nærværet av ekstreme elementer har også bidratt til at konflikten i stadig større grad er blitt en etnisk-sekterisk konflikt. For noen handler ikke striden kun om å kaste Assad-regimet, men også om å frigjøre områder fra andre gruppers innflytelse, enten de har en annen religion, stammetilhørighet eller ideologisk overbevisning.

Unigheten i opposisjonen har til tider blitt så sterk at det er like harde stridshandlinger dem i mellom som mellom Assad-regimet og opposisjonen. Inntoget av to ekstreme militante grupper i andre halvdel av 2013, Jabhat al-Nusrah (JaN) og Den islamske staten i

¹ Personer som kjemper en annens krig som tredjepart.

Irak og Levanten (ISIL), bidro sterkt til å eskalere voldsnivået i konflikten. Begge gruppene er tuftet på al-Qaidas (AQ) globale jihad-ideologi, men bare JaN er anerkjent av AQ som deres representant i Syria. Det er ennå usikkert i hvilken grad JaN og ISIL etter hvert vil utvide sin aktivitet utenfor Syria i tråd med AQs globale ambisjoner.

I Syria anslås det at det er rundt 10 000 fremmedkrigere, hvorav 2000 kommer fra vestlige land. JaN og ISIL er blant gruppene som tiltrekker seg flest fremmedkrigere. ISIL har likevel den største andelen krigere fra Europa i sine rekker.

Syria er av stor strategisk betydning for AQ fordi området gir mulighet både for å profilere AQ som fronten i en arabisk revolusjon, og for å etablere en islamsk stat i Syria. AQs ledelse i Pakistan har lenge hatt en uttalt strategi om å utnytte konflikter nær Europa for å få etablert en base nær Europas grenser. Et ustabil Syria med svak sentral styring vil gi AQ anledning til å etablere infrastruktur for angrep mot Europa.

Fremmedkrigere fra Norge – hvem er de?

De fleste fremmedkrigerne fra Norge er unge menn uten noen familietilknytning til Syria. Vi har også sett at enkelte konvertitter, kvinner og mindreårige har reist til regionen. Mange av de norske fremmedkrigerne er født og oppvokst i Norge. Majoriteten kommer fra Østlandsområdet, men vi ser også at personer fra andre deler av landet reiser.

Få av de som har reist til Syria har høyere utdanning og/eller fast jobb. Flertallet kjennetegnes snarere av lav utdanning og løs tilknytning til arbeidslivet. I tillegg har en del forbindelser til kriminelle miljøer. Denne relativt svake tilknytningen til det norske samfunnet kan skyldes ulike forhold. Mange søker status i andre former enn den som tradisjonelt knyttes til utdanning og yrke, og det å kjempe i Syria kan nettopp gi en type status og identitet som er mer forenlig med deres verdisett og verdensanskuelse. I denne kategorien finnes det flere eksempler på svært ressurssterke personer som tidligere har vært godt integrert i eget lokalmiljø på flere arenaer, men som i takt med økende radikaliserings har kuttet alle bånd til sitt opprinnelige miljø. Denne gruppen kan antagelig vanskelig nås med tiltak som rettes inn mot sosioøkonomiske forhold alene, ettersom den lave statusen er en effekt av, og ikke årsak til, radikaliseringsen.

For en annen, om enn uensartet, gruppe blant de syriareisende, ser det ut til at årsakssammenhengen går i motsatt retning. Her kan lav sosioøkonomisk status ha gitt en sårbarhet som bidrar til å øke risikoen for radikaliserings. Denne gruppen kjennetegnes av at de har hatt problemer med å finne sin plass i samfunnet siden ungdomstiden. Når slike personer beveger seg i randsonen, fysisk og virtuelt, av ekstreme miljøer, blir de sårbare for påvirkning i negativ retning. Det er viktig å legge merke til at det antagelig ikke er avbrutte utdanningsløp eller arbeidsløshet per se som skaper sårbarheten. Svak tilknytning til samfunnet for øvrig kan imidlertid føre til en manglende følelse av tilhørighet, som i sin tur kan være medvirkende til at personer søker status og identitet i slike ekstreme miljøer. For denne gruppen kan skolegang og yrkesaktivitet ha en forebyggende effekt i seg selv fordi det kan bidra til å skape tilhørighet. Det vil også redusere kontaktflaten med radikaliserende miljøer ved at de omgås mennesker som ikke deler deres ideologiske ståsted, i tillegg til at færre timer i døgnet kan brukes på radikaliserende nettsteder og debattfora.

Motivasjon, radikalisering og rekruttering

Motivasjonen for å reise til Syria er ikke alltid klar, og det er stor individuell variasjon. Mange blir berørt av sterke bilder fra den syriske konflikten og ønsker å bidra humanitært. For andre er det primært ønsket om spenning og krigserfaring som er motivasjonen. En viktig faktor er dessuten den svært høye statusen et opphold i Syria gir i ekstreme islamistiske miljøer hjemme i Norge. Endelig kan det å knytte seg til et ekstremt islamistisk miljø, både hjemme og i Syria, forstås som et opprør både mot det norske samfunnet generelt og mot en mer moderat og tradisjonell foreldregenerasjon.

Mange av de som reiser, befinner seg på ulike stadier i en radikaliseringsprosess som munner ut i aksept av voldsbruk for å oppnå politiske mål. Noen av syriafarerne kan være helt i begynnelsen av en slik prosess, mens andre har vært overbeviste ekstremt islamister over lang tid. Disse kjennetegnes ofte av et polarisert fiendebilde, voldsforherligende retorikk og AQ-inspirert ideologi.

Rekrutteringen av nye fremmedkrigere skjer gjennom ulike kanaler. Nettsider er viktig inspirasjonskilder og gir praktiske råd og vink i tillegg til å fungere som plattformer for rekruttering. Nordmenn som enten oppholder seg i Syria eller har vendt hjem, utgjør en

annen kilde for å motivere og rekruttere potensielle nye fremmedkrigere og formidle praktiske reiseråd. I tillegg tilrettelegger personer i de norske miljøene for andres reiser til Syria og formidler også kontakt med støttenettverk i Tyrkia. Mens enkelte av disse opererer i stor skala, arbeider andre mer avgrenset i sine egne nettverk av familie og kjente.

Hvilken trussel representerer fremmedkrigerne?

FKTS vurderer at de returnerte fremmedkrigerne fører til en skjerpet trussel mot Norge og norske interesser. Dette skyldes følgende faktorer:

Fremmedkrigerne kan for det første få økt intensjon om og kapasitet til å gjennomføre terroraksjoner, enten i Syria eller i Vesten fordi:

- Det er sannsynlig at fremmedkrigerne får økt kapasitet gjennom erfaring med våpenbruk, kamphandlinger, og i noen tilfeller også mer spesialiserte ferdigheter
- Det er en risiko for at noen av fremmedkrigerne kan returnere med oppdrag om å utføre terrorangrep på vestlig eller norsk jord, gitt av lederskikkelser i gruppene de tilhører i Syria
- Det er sannsynlig at fremmedkrigerne blir ytterligere radikalisert gjennom å oppholde seg i et miljø av overbeviste ekstreme islamister over lengre tid, og hvor mange også opplever at svært grove voldshandlinger blir rettfærdiggjort av lederskikkelser
- Det er også en risiko for at noen av fremmedkrigerne på eget initiativ kan planlegge angrep som følge av denne radikaliseringen

For det andre vurderes det som bekymringsfullt at ekstreme islamistiske miljøer i Norge får tilførsel av svært radikaliserte syriaveteraner med stor påvirkningskraft og internasjonalt nettverk. De hjemvendte fremmedkrigerne har høy status og utgjør en trussel ved at de vitaliserer miljøene, radikaliserer dem, og bidrar til ytterligere rekruttering.

For det tredje er det en risiko for at fremmedkrigere, men også personer som bare deltar i nødhjelpsarbeid, kan oppleve svært traumatiserende hendelser. Å delta i krig eller oppleve krigstraumer kan føre til store psykiske helseproblemer. For enkelte kan dette bidra til at de

utgjør en økt fare både for seg selv og andre. Riktig bearbeiding og behandling av disse traumene kan være med på å forebygge en negativ utvikling.

Hjemme igjen – hva nå?

En hard kjerne av fremmedkrigerne vil velge dette som livsstil og flytte videre til stadig nye konfliktområder. Etter kortere eller lengre tid i felt ønsker likevel mange fremmedkrigere å returnere, og dette gjelder også for dem som har tilknytning til Norge. Noen reiser tilbake av helsemessige grunner, mens andre vender hjem midlertidig for så å ta seg tilbake til Syria. Mange av de hjemvendte fremmedkrigerne ser imidlertid ut til å falle på plass igjen i miljøene de forlot.

Når fremmedkrigerne vender hjem, gjør PST en individuell vurdering av hvilken potensiell trussel hver enkelt kan tenkes å utgjøre. I Norge har endringer i lovverket gjort det mulig å straffeforfølge norske statsborgere eller personer som oppholder seg i Norge dersom det kan føres bevis for at de har deltatt i terrorhandlinger i utlandet. I 2013 ble lovverket ytterligere styrket ved at deltakelse i terrorgrupper og terrortrening ble kriminalisert. Det er også straffbart å rekruttere medlemmer eller yte økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon samt oppfordring til terror.

Avhengig av den enkeltes livssituasjon og hvilke erfaringer de har gjort seg i Syria, kan de som vender hjem ha behov for ulike former for oppfølging. Dette kan dreie seg om hjelp til å komme seg ut av et kriminelt eller ekstremt islamistisk miljø, eller medisinsk eller psykisk helsevern. Aktører som arbeider med å forebygge radikaliserings bør dessuten være oppmerksomme på hvem som omgås de hjemvendte fremmedkrigerne, siden de i kraft av sin status kan rekruttere og radikalisere nye personer.

Problematikken rundt fremmedkrigere er kompleks og kan ikke fullt ut møtes av etterretnings- og sikkerhetstjenester alene. Både forebygging og håndtering av returnerte fremmedkrigere krever derfor god samhandling mellom en rekke nasjonale og lokale myndighetsorganer og organisasjoner.